

Att rädda ett kulturarv

Text och foto: Hillevi Hogman

Numera tillverkas inga pianon, flyglar, orgelharmonier eller självspelande klaverinstrument i Sverige. Annat var det förr – Tidig Musik har besökt Klaverens Hus i Söderhamn.

Har du ett piano hemma? Fanns det något piano i ditt föräldrahem? Många svarar ”ja” på de frågorna, vi har en stark klavertradition här i landet.

Den svenska tillverkningen av klaverinstrument började utvecklas under senare delen av 1700-talet och har omfattat mer än 300 pianofabriker och minst lika många orgelfabriker.

Verksamheten började minska under 1940-talet, och sedan mitten av 1980-talet finns inte en enda fabrik kvar. Instrument, ritningar, fabriks historia och kunskap har hamnat på soptippen. Stora delar av ett kulturarv har gått förlorat.

Rädda

När pianoteknikern Conny Carlsson och musikforskaren Eva Helenius 1977 såg vad som höll på att ske började de arbeta för att rädda vad som räddas kunde och 1998 bildades Föreningen Klaverens Hus, då med ledamöter från f d Musikaliska Akademiens klavernämnd som initiativtagare. Svenskbyggda klaverinstrument och deras fabriks historia skulle få en chans att bevaras.

Samla

Hittills har Klaverens Hus samlat cirka 550 svenskbyggda instrument och en stor mängd industriminnen från klaverinstrumenttillverkningen i Sverige, från 1770-talet och 200 år framåt.

Ett 70-tal av instrumenten trängs i fyra utställningshallar inrymda i Kulturens Hus i Söderhamn. Hammarklaver, tafflar, pianon, flyglar, tramporglar och självspelande instrument, tillsammans med fotografier, ritningar, diplom, verktyg och annan dokumentation, ger en glimt av den omfattande verksamheten vid klaverfabrikerna. De instrument som inte ryms i Kulturens Hus är magasinerade.

– Vi arbetar på att finna goda ersättningslokaler för våra nuvarande magasin. 1000 m² är realistiskt, då görs instrumenten tillgängliga och vi får en verkstad för skötsel och vård, en restaureringsateljé, säger Eva Helenius.

Många av klaveren har tystnat en gång för alla, medan andra är – eller kan göras – fullt spelbara och används vid kurser och offentliga konserter. Studenter, musiker och publik får tillfälle att uppleva de äldre instrumentens klanger.

– Det är regelbundna samarbeten med Kungl. Musikhögskolan KMH, Musikkonservatoriet i Falun och Söderhamns kulturskola. Vi hade också en Jan Johansson-konsert minnesåret 2008. Lucia Negro, Lars Roos, Stefan Bojsten och Hans Leygraf hör till dem som gästat oss. 2008 hade vi en tioårskonsert med många gäster, bland andra pianisten Bengt Andersson, cellisten Ola Karlsson och pianostudenter vid KMH, berättar Eva Helenius.

Tramporgel från Melleruds Orgelfabrik, 1890-tal. Samlingens högsta orgel, ca 2,10 m.

Piano från Malmsjö Pianofabrik, byggt till Industri- och Slöjdutställningen i Malmö 1865.

Svenska orglar på parad, från sent 1800-tal till tidigt 1900-tal. I mitten skimtar den höga Mellerudorgeln.

Damskrivbordsorgel byggd ca 1895 av Östlind & Almquist, Arvika.

Flygel byggd av Anders Hulting, Stockholm 1837/38.

Ett så kallat kabinettpiano av Pehr Rosenwall, Stockholm cirka 1845.

Forska

I Föreningen Klaverens Hus verksamhet ingår att söka och sprida kunskap om Sveriges klaverkultur genom historien – och här har funnits klaverinstrument sedan medeltiden. Man inventerar, dokumenterar och konserverar instrument, verktyg, maskiner och annat material från de nedlagda fabriker. Genom intervjuer och inspelningar dokumenterar man pianisters interpretation och spelteknik.

På sin hemsida bygger man en "Kunskapsbank", med förteckningar över fabriker, byggare och instrument, historiska översikter över klaverinstrument och mycket annat.

Finansiera

Vid årsskiftet 2009/2010 skulle Söderhamns Kommuns tioåriga stöd till Föreningen Klaverens Hus upphöra och risken fanns att de stora samlingarna skulle skingras (se TM 4/2009). Dock, samlingarna finns kvar och Föreningen Klaverens Hus styrelse jobbar intensivt för att bygga en långsiktigt hållbar grund för att det här kulturarvet ska leva vidare.

Läs mer om Klaverens hus på www.klaverenshus.se

Till höger i mitten. Bengt Andersson och hans piano-klass vid Musikkonservatoriet i Falun samlade runt en flygel av Malmjö 1854/Billberg ca 1870 vid en konsert i Klaverens Hus i mars 2011. På den flygeln spelade de musik av bland andra Beethoven, J S Bach och Schumann medan musik av bland andra D Wirén, V Horowitz och Prokofiev fick klinga på en modern Steinwayflygel.

Nederst, från höger: Piano byggt i Paris av Lapair, 1860-tal, taffel av A F Säterberg, Norrköping, ca 1860, piano av C H Billberg, Göteborg 1905, skrivbordsorgel från Skandinaviska Orgelfabriken, Stockholm ca 1890. I förgrunden skymtar tre av sju flyglar byggda under tiden 1830-tal till 1870-tal.

